Incipit libellꝰ dans modum legendi abbreuiaturas in vtroqꝫ iure

Q Uia prepoſterus eſt ordo p̄us humana petere ſubſidia. vt illis deficientibꝰ diuini fauoris gratia poſtulet. vt de con. di. j. ca. oīs xp̄ianꝰ. in fi. ⁊ in p̄n. apparatꝰ. Jo. an. li. vj. imo vix bono peragūtur exitu q̄ malo ſūt inchoata p̄ncipio. vt. lxj. diſ. c. miramur. j. q. j. p̄ncipatꝰ. ⁊. c. cū Paulꝰ Ideo diuino primitꝰ implorato p̄ſidio. cuꝫ iuris vtriuſqꝫ ſciēna tā legū q̄ꝫ canonū p̄cioſiſſima. nō amminiculatiua. ſꝫ principalis ⁊ ſacratiſſima. imo diuinitꝰ inſpirata ſit maxime cōpetens p̄ncipibꝰ. comitibꝰ. baronibꝰ. militibꝰ. ceteriſqꝫ nobilibus. clericis atqꝫ generoſis pſonis iuriſdictionē ⁊ iuriū ipſoruꝫ manutentionē habētibus ſtatui vt huiꝰ vtriuſqꝫ iuris. ſ. canonici ⁊ ciuilis noticiā aggredi volentibꝰ tam in legēdo q̄ꝫ in ſtudēdo facilis breuis ⁊ planiſſimꝰ pateat acceſſus. in textibus. apparatibꝰ. ſummis. gloſis. recollectis. ⁊ omnibꝰ abbreuiaturis legū ⁊ canonū ad omnipotētis dei laudē. ⁊ iunioꝝ ſcolarium. ſacerdotū. ⁊ iuris alumnoꝝ inſtructiōꝫ que aliter fieri haber q̄ꝫ illoꝝ informatio q̄s ſcolaſticis doctrinis ſcolas forte regēdo ſua laborioſiꝰ oporteat querere nutrimēta Attento q̄ omis p̄ceſſus artiū ⁊ ſcientiaꝝ generatiuꝰ. ordinē in ſe debet habere. ⁊ ꝑpter vite humane inſufficientiā breuitatē ꝯtinere. Talem vt ſequit̄ breuiſſimū inſtruēdi modū obſeruandū eſſe cenſeo pedagogis nobiliū. ſalua tamē emēdatione meliorantiū rōnabilit̄ hūc docēdi modū Prehabitis ergo ſcolaſticis diſciplinis ⁊ puerilibꝰ eruditionibꝰ in donato. caſualibꝰ ⁊ tempalibꝰ in alexandri partibꝰ ambabꝰ. declinationibꝰ cōiugatiōibus ⁊ ꝯſtructionis ordine cū moralibus auctoribꝰ Cathone vel Faceto ⁊ ceteris. Nō p̄ vite medietatē liberalibꝰ artibꝰ ⁊ amminiculatiuis artibꝰ inſiſtendo. vt ſunt Grāmatica. Logica. Rethorica. Geometria. Ariſmetrica. Muſica. ⁊ Aſtronomia. Sed his cōpendioſe trāſcurſis p̄ncipalibus ſcientijs videlicet tramiti phīe ſua deo citꝰ appropinquari ⁊ tandē iuri canonico ⁊ theologie practice finaliter imorari. Nā vt ait beatꝰ Hieronymꝰ. Illi in vanitate ſenſus ⁊ obſcuritate mētis ambulāt. q̄ diebus ⁊ noctibꝰ in dyaletica arte torquent̄ ⁊c. vt in cā. Nonne diſ. xxxvij. vbi rephendunt̄ dyaletici ⁊ reꝝ naturas inquirētes. necnō verſificatores. ⁊. c. diſ. c. legimꝰ. vbi p̄ vanā dyaleticoꝝ garrulitatē. ⁊ ſophiſtica argumēta intelligit Origenes cinipbes ⁊ ranas q̄bus egyptij ſunt pcuſſi. Primo p̄termitto nomina libroꝝ ī vtroqꝫ iure tam pontificio q̄ꝫ imparatorio annectēdo cuilibet horū diuiſionē in libros partiales. Deinde ſubiungā modū allegādi in q̄libet libro cū exemploꝝ poſitione de abbreuiaturis. vt introitꝰ ad iura capeſcēda manifeſtet̄ quoꝝ ignorātia paucos excuſat. iuxta regulam. Ignorātia facti. nō iuris excuſat. vt de regulis iuris. c. ignorātia. li. vj. que regl'a duos haber articulos principales. Primus q̄ ignorātia facti quēlibet excuſat. maxime dū eſt ignorātia facti ꝓbabilis. tūc enī in toto excuſat ignorantem. vt in. l. error facti. C. de iu. et fac. ig. Q̄d ei p̄ me nō ſtat mihi imputari nō debet. vt in. c. imputari. de re. iu. li. vj. Secundus articulꝰ eſt q̄ ignorantia iuris neminē excuſat. quia ius quilibet ſcire tenet̄. et nemini licet ipſum ignorare. vt in. l. regula. ff. d̄ iu. ⁊ fac. ig. Debemꝰ ergo ſcientiā iuris omnes appetere. ne in cōtemptū dei nos incidere cōtingat. Nā cōtemptores canonū peccant in ſpūm ſanctū. cuiꝰ inſtinctu nutu ⁊ gr̄a ipſi ſacri canones editi ſūt. vt. xxv. q. j. violatores ⁊. c. nulli phas Pro quo ſciendū q̄ ius eſt ars boni ⁊ equi. cuiꝰ merito q̄s nos ſacerdotes appellat. i. ſua iura cuilibet miniſtrantes. ff. de iuſ. ⁊ iu. l. j. Bñ. ij. Eſt aūt ius nomē generale. Et lex eſt ſpēs iuris. Etiā ius dicit̄ p̄ceptum ſeu ordinatio p̄ncipantis vel domini circa ſubditoſ. Et ſic ius triplex diſtinguitur. quia talis ſuperior principās. aut eſt deus. ⁊ tūc dicit̄ ius diuinū. aut eſt natura. ⁊ dicitur ius naturale primeuū. aut eſt hō. tunc dicit̄ ius humanum. ſcꝫ gentiū vel ciuile vel

LANDES- UND STADT- BIBLIOTHEK DÜSSELDORF

poſitiuũ. Jus naturale eſt cõmune omĩ na
tioni eo ꝙ vbiqꝫ inſtinctu nature nõ aliqua
cõſtitutione habet̃. vt maris ⁊ femine ꝯiun
ctio. puerorum educatio. communis omni-
um poſſeſſio. qꝛ iure naturali oĩa ſunt cõia.
id eſt. cõmunicanda tꝑe neceſſitatis. Nemo
enĩ ꝓpriũ dicat qd̃ cõmune eſt. vt di. xlvij. ca.
ſicut hi. ĩ medio. ⁊ illud ius equiſſimum eſt
qꝛ eius ꝓcepta in lege ⁊ in euãgelio ꝯtinent̃
vt qd̃ tibi vis fieri mihi fac. qd̃ non tibi. noli.
Sic potes in terra viuere iure poli. vt di. j. ĩ
ꝑnci. di. l. ponderet. alias cõſideret. ij. q. vj. de-
creto. de maio. ⁊ obe. dilecti. vbi includit̃ Nõ
furtũ facies. Nõ mechaberis. Non occides
Nõ ſuſcipies vocẽ mẽdacij. Exo. xxj. ⁊ xxiiij.
Deu. v. c. Oſe. vij. c. cũ multis ſimilib⁹. Hoc
ius cepit ab exordio rõnalis creature. nec va
riatur tꝑe. ſꝫ eſt immutabile plenũ ⁊ ꝑfectuꝫ.
di. v. in ꝑn. ⁊ di. viij. in ꝑn. Sed ius poſitiuũ
eſt ꝯſtitutio hoĩs variabilis ⁊ imꝑfecta Et
ſubdiuidit̃ in canonicũ ⁊ ciuile. Nã ſicut ex
duob⁹ componit̃ homo. ſ. materia ⁊ forma
Sic due ſunt dignitates in eccleſia militãte.
ſcꝫ pontificalĩ auctoritas. ⁊ imꝑialis poteſtas
vt de maio. ⁊ obe. c. ſolite. ex q̃bus iura dupli
cia ꝓdierũt. Papa enĩ eſt cõditor canonuꝫ
⁊ imꝑator legũ. Ex q̃ iam patꝫ cauſa efficiẽs
vtriuſqꝫ iuris ¶ Sꝫ cauſa materialis iuris
poſitiui eſt leges ⁊ canones. decreta ſeu decre
tales. epiſtole. circa q̃ omnia verſat̃ ipſũ ius.
Et coincidit cõmuniter cauſa materialis cũ
ſubiecto. Unde ſubiectũ iuris canonici eſt.
Bonũ eccleſiaſticũ fideliũ directiuũ deciſio-
nẽ ſingulorꝫ negociorꝫ ꝯtinẽs. rerꝫ eccleſiaſti
carꝫ vtilitatẽ ꝯſeruans. Uel eſt homo catho
licus dirigibilis iure canonico in bonũ hu-
manũ ſimiliter ⁊ diuinũ. Nã ſicut ſuppoĩt̃
ſciẽtia ſciẽtie. ita ſubiectũ ſubiecto. Et philo-
ſophie morali cui ſciẽtia iuris vtriuſqꝫ ſub-
ordinat̃. ſubiectũ eſt bonũ humanũ. igĩt̃ ⁊c.
Sic ſubiectũ iuris ciuilis eſt homo politic⁹
cõſtitutionib⁹ legalib⁹ dirigibilis ſimplicit̃
in bonũ humanũ ad reipublice vtilitatẽ con
ſeruandũ. ¶ Cauſa finalis ſatis patet ex di-
ctis. Nã finis iuris eſt bonos ⁊ ſciẽtes effice
re. non metu ſolũ penarꝫ. verũ etiã exhortatõ
ne p̃miorꝫ. Cauſa vero formalis duplex eſt.

ſcꝫ forma tractandi. que eſt mod⁹ agendi. vt
diffinitiu⁹. diuiſiu⁹. ꝓceptiuus. ꝓhibitiu⁹. et
exemplorꝫ poſitiu⁹. Et forma tractat⁹. q̃ con
ſiſtit in diuiſione librorꝫ totaliũ in partiales.
⁊ partialiũ in titulos ſeu rubricas. ⁊ titulorꝫ
in capitula. leges. ꝑagraphos vel reſpõſa ⁊c.
vt infra dicet̃. ¶ Unde ius canonicũ in. iiij.
libris ꝓncipalibus nobis eſt traditũ ¶ Pri-
mus liber eſt Decretũ. Secũd⁹ Decretales
Terti⁹ ſextus liber. Quart⁹ Clemẽtine. ſcꝫ
cõſtitutiones ¶ Pro quo ſciendũ ꝙ differẽ
tia eſt inter decretũ. canonẽ. ⁊ decretalem epi
ſtolã. Hec differẽtia notat̃ di. iij. §. porro. vbi
dicit Gracian⁹. Canonũ alia ſunt decreta
pontificũ. alij ſtatuta cõciliorꝫ. Nã canon ꝓ-
prie dicit̃ ſtatutũ in concilio generali vl̃ pro-
uinciali factũ autoritate epiſcoporꝫ. vt d̃ con.
ca. j. Decretũ vero eſt ſtatutũ qd̃ papa de cõ
ſilio cardinaliũ ad nulli⁹ tamen cõſultatõꝫ
ſtatuit ⁊ ĩ ſcriptis redegit. vt de reſcrip. c. ꝑnũ
Hic aũt decretũ ſumit̃ ꝓ nomĩe libri in quo
decreta ſanctorꝫ patrũ deſcripta ſunt. Capit̃
etiã aliter decretũ. de re. ec. non alie. ca. j. li. vj. ĩ
glo. magna in fine. vbi ponit̃ differẽtia inter
decretũ. autoritatẽ. ⁊ cõſenſum vel collauda-
tionẽ iudicis ⁊c. Sed decretalis epiſtola di-
citur quã papa ſol⁹ vel de conſilio cardina-
lium ad ꝯſultationẽ alicui⁹ reſcribit ⁊ reſpõ
det. vt de reſcrip. c. j. ⁊ glo. in. §. oẽs he ſpecies.
diſ. iij. Etiã inuenit̃ hoc decretale. vt. xxv. q. j.
omnia decretalia. Indifferenter tamen de-
creta. canones. ⁊ decretales. ius canonicum
nuncupant̃. vel canones. ⁊ vnũ ſepe pro reli-
quo ſumit̃. Uocat̃ etiã canonica inſtitutio.
Aliquãdo dogma qꝛ conſiſtit in doctrina
fidei chriſtiane. de cõ. di. v. ca. fi. Aliquando
mandatũ. quia cõſiſtit in doctrina de mori-
bus. di. liiij. deniqꝫ. Aliquãdo interdictũ. qñ
nulla pena adijcitur. de con. di. iij. non opor-
tet. Et quandoqꝫ ſanctio. qñ pena adijcitur.
xxvij. q. iiij. Si quis vere. Dic etiã decretales
in plurali numero vtimur pro libro in quo
dicta capitula que etiã decretales dicunt̃ cõ
tinẽtur. ¶ Uenio nũc ad libros ¶ Primũ
igit̃ librũ iuris canonici qui decretũ dicitur
compoſuit magiſter gracian⁹. Non q̃dem
inueniẽdo. ſed dicta ſanctorꝫ patrꝫ ĩ diuerſis

diſperſa voluminib⁹ in vnū volumen debi;
te ⁊ ordinate colligendo. Et hoc circa annuꝫ
domini. M.c.xxiij. Fuit etiā ille Gracianus
vnus de trib⁹ fratribus cui⁹ alter frater Pe
trus lumbard⁹ librū ſententiaꝝ cōſcripſit. et
tertius petrus comeſtoris vel mādicatoris
qui ſcolaſticā hyſtoriā fecit

¶ Diuiditur aūt hic

liber p̄mus Decretū in tres ptes principales
Quaꝝ p̄ma vocat̄ diſtinctiones. quia vlte;
rius ſubdiuidit̄ in ptes centū ⁊ vnā. quaꝝ q̄
libet diſtinctio dicit̄. Habet eni hec p̄ma ps
decreti diſtinctiones centū ⁊ vnā. a quibus
ipſa tota nomen eſt ſortita. Iſte autē diſtin
ctiones vlteri⁹ ſubdiuidunt in canones vel
capitula. qui canones interdū ꝓpter aliq̊ꝝ
ipſoꝝ prolixitatē ſubdiuidi poſſunt in para;
graphos. ⁊ pagraphi ipſi ſi longi fuerint in
verſiculos ¶ Secūda pars decreti nomina
tur cauſe. Et cōtinet in ſe triginta ſex cauſas.
in quas diuidit̄. a q̄bus ⁊ nomē accepit. que
cauſe ſubdiuidunt̄ vlterius in queſtiones ⁊
he queſtiones in canones vel capitula. que
vltra in pagraphos ⁊ verſiculos ſubdiuidi
poſſunt. vt ſupra ꝺ diſtinctione canonū pre
miſſum eſt. ¶ Eſt tn̄ hic animaduertenduꝫ
ꝙ cauſa. xxxiij. habet q̄ſtiones ſex. quaꝝ que;
ſtionū tertia nō diuidit̄ immediate in cano;
nes vel capitula. ſed inibi interponit̄ tracta;
tus de penitētia. qui cōtinet in ſe diſtinctōes
ſeptē in quas diuidit̄. ⁊ he ſubdiuidunt̄ i ca;
pitula vel canones ⁊ paragraphos. vt ſupra
dicebat̄. ⁊ interdū diuidit̄ diſtinctio in para
graphos abſq; capitulis ¶ Tertia ⁊ vltima
ps decreti nuncupat̄ de cōſecratione. ⁊ habꝫ
ſub ſe quinq; diſtinctiones in quas diuidit̄
quaꝝ quelibet in plures ſubdiuidit̄ canōes
vel capitula. ⁊ quādoq; in pagraphos vt ſu
pra dictū eſt. Verſus. Decretū centū dat di;
ſtinctiones ⁊ vnā. Triginta cauſas ⁊ ſex ad
dit tibi mixtas. Diſtinguit ſeptē penitētia. cō
ſecra. quinq;. Autorē quaꝝ tibi declaro gra
cianū. Vel ſic breui⁹. C. diſtinguit ⁊ j. cau;
ſas dat. x. tria cū ſex. Penitet. v. verſum. vult
cōſecrare reuerſum ¶ Nūc ponenda et no
tanda ſunt exempla allegationū. ⁊ de prima

parte decreti nota ꝙ illa ſillaba di. vel diſ. eti
am ſola littera. d. ſignificat diſtinctionem. ⁊
numer⁹ ſequens īmediate denotat quotam
diſtinctionis Vltimo ponit̄ principiū cano
nis vel capituli in quo autoritas vel allega
tio continet̄. Exempluꝫ accipe in prima pte
decreti. vbi ſic allegat̄. viij. diſtinctione. quo
iure. Et hoc ſic abbreuiat̄. diſ. viij. quo iure.
id eſt. in prima pte decreti. in diſtinctiōe. viij.
illius ptis. in canone qui incipit. quo iure.
Aliud exemplū. di. xxxvij. nōne. ⁊ c. legimus.
id eſt. in p̄ma parte decreti. in diſtinctōe. xxx;
vij. eiuſdē partis. in canonib⁹ qui incipiunt
nōne. ⁊ legimus. Itē aliud diſ. xl. multi. et. c.
non loca. ⁊ di. l. ponderet. quod declara vt p̄;
us. ¶ In ſecūda parte decreti nota ꝙ ꝑnu;
meru poſitū ante lrām. q. dat̄ intelligi quota
cauſe. ⁊ ſic omnia talia adiectiua numeralia
prima. ſecūda. tertia. quarta. ⁊c. vſq; ad trice;
ſimā ſeptimā ante lrām. q. poſita. ſemꝑ inclu
dit hoc ſubſtantiuū cauſa. Nec debet ille nu
merus excedere. xxxvj. quia nō ſunt plēs cau
ſe in ſecūda pte decreti. ⁊ ꝑ litterā q. intelligit̄
queſtio in nomīatiuo. vel in alijs caſib⁹ ſm
exigentiā cōgruitatis. Cōmuniter tn̄ in abla
tiuo allegat̄ queſtione. Sed ꝑ numeꝝ ſeq̄n;
tem iſtā lrām. q. deſignat̄ quota queſtionis
illi⁹ cauſe p̄miſſe. Et ſic numer⁹ ſeq̄ēs erit
adiectiuū iſti⁹ ſubſtantiui q̄ſtione ꝑ. q. deſi;
gnati qđ nunq̄; ſubintelligit̄ ſed ſemꝑ expreſ
ſe ponit̄. Vltimo ſubiungit̄ canon vel capi;
tulū ipſi⁹ queſtionis in q̊ autoritas allega;
ta queri debet. Exemplū ſume de ſecūda pte
decreti. vbi ſic allegat̄. p̄ma q̄ſtiōe p̄ma. pnci
patus. ⁊ ca. cū paulus. Et ſolet ſic abbreuiari
j. q. j. pncipatus. ⁊ valet tantū in ſecūda parte
decreti. in p̄ma cauſa illi⁹ ptis. ⁊ in p̄ma q̄ſti
one illi⁹ prime cauſe in cañ. incipiētibus. pn
cipatus. ⁊ cū paul⁹. Iſto obſeruato ꝙ in to
to iure non breuiat̄ pncipiū canonis. capli.
vel legis. ſed ſemꝑ integre ponit̄ ꝑut in libro
continet̄. Aliud exemplū. xj. q. iij. inter verba
xvij. q. iiij. ſi quis ſuadente. Itē. xxiij. q. j. noli
eſtimare. ⁊ c. militare. xxvj. q. v. nō liceat. et. c.
auruſpicine. v̄. nec ideo. declara iſta exēpla ⁊
ſignāter vltimū in ſecunda pte decreti i cau
ſa. xxvj. in queſtione q̄nta eiuſdē cauſe in ca;

nonibus qui incipiunt.nō liceat.⁊ aruſpici-
ne.in vſi.nec ideo Quia tamen tractatus de
penitentia inſerit̄ in.iij.q.ipſius cauſe.xxxiij.
vt ſupra dictū eſt.ido ſumat̄ exemplū vbi ſic
allegatur.de penitētia diſtinctione prima ho
micidiorum.⁊ ca.homicidium.Hoc ſic breuiat̄.
de pe.di.j.homicidiorum.⁊.c.homicidiū.i.in ſe-
cunda pte decreti.in cauſa.xxxiij.in queſtio
ne tertia iſti⁹.xxxiij.cauſe.in diſtinctione pri-
ma iſtius queſtionis.in tractatu de penitē
tia.in canonib⁹ qui incipiūt homicidiorum ꝛc
Aliud exemplū.de pe.di.v.oportet eni.de pe.
diſ.vij.c.j.Intellige vt prius.⁊ ſpecialiter vlti
mum.id eſt.in tractatu de penitentia diſtin-
ctione ſeptima ⁊ vltima iſtius tractatus.in
capitulo pmo hui⁹ diſtinctionis. Et ſic qñ
allegatur.c.j.ij.vel.iij.non ponit̄ principium
capituli vel canonis ꝛc De tertia parte de
creti pone exemplū.vbi allegat̄ hoc modo.d
con.di.j.nocte ſancta.ca.miſſas.⁊.c.oīs chri-
ſtianus.Quod ita breuiatū ſic intelligitur.
id eſt.in vltima pte decreti que intitulatur d
conſecratione.in prima diſtinctione illi⁹ p-
tis in canonibus qui incipiunt.nocte ſctā ꝛc
Item aliud exemplū.de con.di.ij.in cena.et
c.liquido.de con.diſ.v.nō mediocriter.ne ta-
les.⁊ ca.nunq̄ȝ.id eſt.de conſecratōne diſtin-
ctione ſecunda ⁊ q̄nta.in capitulis incipien
tibus.in cena.liquido.⁊ non mediocriter ꝛc.
Non debet aūt i tertia parte decreti vltra qn
tam diſtinctionē allegari.ſicut nec in ſecun-
da parte vltra ſeptimā.Et in prima pte non
vltra centeſimāprimā.Quia nulla partiū
plures habet diſtinctōes.ideo vltra allegās
notaretur tanq̄ȝ imperit⁹ errare.Et quia in
qualibet pte decreti ſunt diſtinctiones.nota
differentiā in allegando. Nam quādo alle-
gatur diſtinctō abſolute cū numero ſine ad
dito alteri⁹ determinationis.vt dicendo.di.
j.ij.iij.iiij.vel.v.ꝛc.tunc querendū eſt in pma
parte decreti.vbi ſunt centū ⁊ vna diſtinctio
nes.Quando autē allegat̄ diſtinctio cū ad-
dito de penitētia.vt ſic.de pe.di.j.ij.iij.ꝛc.tunc
queri debet in ſecūda parte decreti.in cauſa.
xxxiij.⁊ queſtione tertia illi⁹ cauſe.vbi ponit̄
tractatus de penitētijſ.qui habet ſeptē diſtin
ctiones.vltra quas non allegabis ibi ſi veliſ

iuriſta videri.Sed ſi allegatur di.cū addito
tali de conſecratione vt ſic.de con.di.j.ij.vl'.iij
ꝛc.tunc queratur in tertia pte decreti vbi ſūt
tantū quinq̄ȝ diſtinctiones.Nec etiā plures
allegabis.alias te oſtendis iuris ignarū.Et
ſic in omnib⁹ his tribus partib⁹ decreti alle
gatur diſtinctio cū quota ſequēte ſub ea dif
ferentia.ꝙ interdū nulla determinatio prece
dit.vt in prima pte.Interdū precedit.et hoc
dupliciter.Aut precedit de pe.vt in ſecūda p-
te decreti.Aut de con.vt in tertia pte decreti.
Item in ſecunda parte allegat̄ quota cauſe
tacendo illud nomen cauſa.ſed ſubintelligē-
do.vt ſic etiā in feminino genere adiectiuū
numerale ſubſtantiuet̄ includendo ſuū ſub-
ſtantiuū.vt prima ſecūda tertia quarta q̄n-
ta ꝛc.ſubaudi cauſa.deinde ſubſtantiuū q̄-
ſtio cū ſuo adiectiuo expreſſe ponit̄.ſcȝ que-
ſtiōe prima ſecūda tertia quarta ꝛc.Poſtea
initiū canonis.vt omnis ponderet.nō ne le-
gimus ꝛc.Etiā quandoq̄ȝ ꝑ paragraphos
allegatur omiſſo nomīe capituli ⁊ ſubiungi
tur principiū paragraphi.vt.ij.q.vj.§.hidui
Et frequenter quando allegat̄ capitulū nō
eſt opus allegare pagraphū.⁊ ecōuerſo.Si
vero capitulū eſt longū dicat̄ in p̄n.me.vl'fi.
aut circa p̄n.me.vel fi.vbi autoritas vl' text⁹
allegat⁹ hēt.Finalit̄.Dilige decretū ſi gliſciſ
canonicari Diſtinguit.cauſat.penitet ⁊ con
ſecrat.Tantū de primo libro Secundus
liber iuris qui Decretales nominat̄ a Gre-
gorio papa.ix.cōpoſitus eſt.que in vnā com
pilationē redigi ꝓcurauit per magiſtꝝ Ra-
ymūdū ſuū capellanū diuerſas decretales
epiſtolas predeceſſorum ſuorum corrigens ⁊ con-
cordans.Et hoc circa annū domini.M.cc.
xxxj.Et ſic penes annos.xxxviij.poſt compi-
lationē decreti.decretales in hanc formaȝ re-
dacte fuere.Nam poſt hoc ſub anno domi-
ni.M.cclvj.conciliū lugdun̄.fuit celebratū
ab Innocentio papa.iiij.anno ſui pontifi-
catus ſcdo.in quo multas edidit conſtitutiō
nes.quas etiā ſuo tempe ſuper decretales cō
ſcripſit.Et iſte liber decretales vocatus diui
ditur in quinq̄ȝ libros partiales. Quorum q̄li
bet vlterius ſubdiuidit̄ i multos titulos vel
rubricas.⁊ tituli in capitula.Capitula in

paragraphos.⁊ hi interdum in verſiculos.
Primus aūt partialis liber decretaliū tra-
ctat de pſonis eccliaſticis ⁊ eccle miniſtris ⁊
eoꝝ officijs.⁊ quō tales creādi ⁊ ordinandi
ſūt.⁊ ꝯtinet titulos.xxxiij. Secūdus liber de
cretaliū eſt de iudicijs ⁊ de reqſitis ī iudicio
⁊ habet.xxx.titulos. Tertiꝰ eſt de vita ⁊ hone
ſtate clericoꝝ ⁊ rebꝰ eoꝝ ⁊ rebꝰ eccliaꝝ.⁊ habz
titulos.l. Quartꝰ de ſpōſalibus ⁊ matrimo
nijs ⁊ ceteris his annexis. Et ꝯtinet.xxj.titu
los. Quintꝰ ⁊ vltimus liber partialis decre
talium eſt de accuſatōibꝰ.criminibꝰ ⁊ diuer
ſis penis ꝑ eis infligendis.⁊ cōtinet titulos.
xlj. Quibꝰ ergo cōputatis totalis liber decre-
taliū habet titulos vel rubricas ducētas mi-
nus.xv.hoc eſt.c.⁊.lxxxv. De qbꝰ ꝓdictis no
ta hos verſus. Pars prior officia creat eccle
q3 miſtros. Altera dat teſtes ⁊ cetera iudici-
orū. Tertia de rebꝰ ⁊ vita pſbyteroꝝ. Quar
ta docet qles ſint ritus ꝯiugatoꝝ. Quinta d
vicijs ⁊ penis tractat eoꝝ. Uel ſic breuiꝰ Iu
dex iudiciū.clerꝰ ſpōſalia crimē. Hec tibi de-
ſignāt qd qnq3 volumina ſignant. De nume
ro tituloꝝ vſus nota ſequentes. Bis ſeptem
dēptis ſit vno ſexto ducētos. Qui tituli po-
nent infra pſaice ⁊ metrice. Nūc ſumant
exēpla ex decretalibꝰ vbi ſic allegat̄.de ſūma
trinitate ⁊ fide catholica.dānamus. Et ita bre
uiari ſolet.de ſum.tri.⁊ fi.ca.dānamꝰ. Aliud
exēplū de electōe ⁊ electi ꝑtāte.cū ī cunctis. Et
ita breuiari ſolet.de elec.⁊ elec.po.cū ī cunctis
id eſt.ī libro decretaliū ſub titulo de electōne
⁊c.ī.c.qd incipit.cū in cūctis. Aliud exēplum
de fo.cōpe. Si diligēti. Aliud de vi.⁊ ho.cle.
vt cle. Aliud.q cle.vel vouē.ma.ꝯ.pol. Cōſu
luit. Aliud De pe.⁊ re. Omis vtriuſq3 Iſta
exēpla ſic breuiata ſuo modo ſūt explicanda
vt pmū exēplū.⁊ ita de alijs. Tertiū librū q
ſextꝰ appellat̄ cōpoſuit Bonifa.pa.viij. In q
decretales eplās ſuoꝝ ꝑdeceſſoꝝ videlz Gre
gorij.x. Inno.iiij. Clemē.iiij.⁊ alioꝝ cū ſuis
ꝓprijs eplis recollegit ī vnū librū quē ſextum
appellauit. Non ſic ꝙ ille cū alijs qnq3 libris
ꝑtialibꝰ decre.ī vnū volumē ſextꝰ ꝯnumere
tur. Sz qꝛ liber ē ſpēalis pꝰ dictos qnq3 edi-
tus.ſupplēs defectū diuerſoꝝ caſuū emergē-
tium ī alijs nō cōphenſoꝝ. Et ſūt ꝓmulga-
te ꝯſtitutiōes libri.vj.anno a natiuitate.M.
ccxcviij.nonas martij.pōtificatꝰ Bonifacij
pa.octaui.anno qrto. Diuidit̄ aūt ſextus
eodē modo ī qnq3 libros ꝑtiales.ſicut decre
tales ⁊ qlibz hoꝝ libroꝝ in titulos ⁊ hi ꝑ capi
tula ⁊ pagraphos.vt ſupra.q3uis in ſexto n̄
ſint tot tituli ſicut ī decretalibꝰ.nec tot capl'a
in titulis.ſz vbi deficit aliqd nō plene deciſuz
in decretalibꝰ.id ponit̄ in ſexto. Sunt nāq3
modo ſumēda exēpla d libro ſexto.vbi ſic al-
legat̄. De ꝯſtitutionibꝰ.vt aīaꝝ.libro ſexto.⁊
de reſcrip.ſtatutū.§.cū vo.vſiculo nullꝰ.lib.
eo. Hoc ſic intelligit̄.i.in ſexto ſub titulo d re
ſcriptis.in capitulo qd incipit Statutū in.§
illius capl'i q incipit Cū vo.in vſiculo Nul-
lus. Sicut etiā de pma allegatōe.de cōſtitu-
tis.in ca.vt aīaꝝ.ī libro ſexto. Et ſciendū ꝙ ī
ſexto allegat̄ eodē modo vt ī decretalibus. Et
ſolū mutato.ꝙ in ſexto allegādo ſpī fine ad-
ditur li.vj.ꝓpter differētias libroꝝ.qꝛ omnes
rubrice ſexti ſunt etiā in decretalibꝰ. Hebz er
go ad rubricā poſt capl'm addi li.vj.vt ſcia-
tur eſſe in ſexto Qd ſi non addit̄ querit̄ capi
tulū allegatū in decretalibꝰ.⁊ ſic errare cōtin
gerz ex omiſſiōe hꝰ additōis li.vj.qꝛ.c.ī ſexto
allegatū nō inueniret̄ in decretalibus. Alia
plura poſſunt exēpla ſumi.vt de iudi.mulie-
res.§.ceteꝝ.⁊.c.ſe.li.vj.de cle.ꝯiu.c.vnico.§.ī ce
teris aūt.eo.li. De cōceſ.ꝑben.deteſtāda.li.vj
De cenſi.quāq3.eo.li. Que ſunt declarāda
ſuo modo vt ſupra. Et tantū de tertio libro.
Quartū librū iuris canonici q clemētine
dr̄ ſubaudiēdo ꝯſtitutiones.ꝯcepit ⁊ edidit
Clemēs papa qntꝰ Sub anno dñi.Mcccx
in cōcilio Uienēſi.qd ſex menſibꝰ tātū dura
uit. Sed ipe Clemēs morte ꝑuentꝰ ad publi
cum nō ꝓduxit. Sz poſt eū Iohānes papa
xxij.cōpleuit.correxit.in qbuſdā mutauit.et
executōi demādauit. Que cōſtitutōnes ita
collecte dicunt̄ clemētine a Clemēte quīto.et
fuerūt ꝓmulgate āno dñi M.cccvj.qrto ka
lendas nouēbris.de quo vide gloſam in pro
hemio clementinaꝝ in vbo nouēbris.⁊ ī ver
bo pontificatꝰ. Et ſm Iohannē an.in ꝓhe-
mio hꝰ libri. Male dicunt iſti q allegāt librū
ſeptimū.qꝛ dicte ꝯſtitutōes nō ſunt ꝯnume
rate ſub noīe libri.ſz debēt ītitulari clemētine

vt ſupra dictum eſt Et diuidunt clementine
eodē modo in qnqȝ libros. Juxta materiaȝ
iſtius verſus. Judex iudiciū clerus ſponſa
lia crimen. De qua tractant ſicut decretales
⁊ ſextus. licet pauciores ꝯtineant titulos. Et
tituli pauciora capitula. in quos ⁊ que rur-
ſum diuidunt. Sunt autē exempla taliter in
his accipienda. Ubi ſic allegat. De hereticis
ad noſtrū. in clementinis. hoc ſic breuiatur.
De here. ad noſtrum. in cle. id eſt. in cōſtitu-
tionibus clementinis ſub titulo de hereticis
⁊ manicheis. in ca. quod incipit ad noſtruȝ.
Aliud exemplū. de reli. ⁊ ve. ſan. ſi dominuȝ.
in cle. i. de reliquijs ⁊ veneratione ſanctoruȝ.
in capitulo ſi dominū. in clementinis. Et ſic
de alijs. Nam hic allegatur ꝑ omnia ſicut in
decretalibus eo dempto ꝙ additur hic in cle.
ſicut in ſexto additur libro ſexto. propter rati
onem ibi dictam Et poteſt hec additio ꝑmit
ti. vt ſic allegando. Cle. paſtoralis. §. rurſus.
in fine. id eſt. in clementinis. in. c. paſtoralis. ī
§. rurſus. in fine illius. §. vbi dicitur. Qui fal
cem mittit in meſſem alterius perperaȝ agit.
Et hec de allegatōnibus ⁊ exemplis iuris ca
nonici quo ad quattuor libros ſufficiant
¶ Et vt dicti libri cognoſcātur ſciendum. ꝙ
decretū ſic incipit. Humanū genus duob⁹
regitur naturali videlicet iure et moribus
Decretales incipiūt. Gregorius epiſcopus
ſeruus ſeruoꝝ dei. Sextus incipit. Bonifa
cius epiſcopus ſeru⁹ ſeruorū dei. Clementi-
ne diuerſimode ſolent incipi. Quādoqȝ ſic.
Johānes epiſcopus ſeru⁹ ſeruoꝝ dei. Quo
niam nulla iuris ſanctio. Quādoqȝ ſic. Cle
mens epiſcopus ⁊c. Fidei catholice fūdamē
to ⁊c. ¶ Et anteqȝ veniā ad materiā decreti
ī diſtinctiōib⁹ ⁊ cauſis ⁊ ad rubricas ī decre
talib⁹. de libris legum ⁊ allegationibus ī eis
premitto

Jus enim ciuile vł

imperatoriū quod leges appellatur
traditū eſt nobis in multis. ⁊ gene-
raliter in quattuor voluminib⁹ que dicunt
libri legales. vt ſunt Digeſtū. Codex. Inſti-
tuta. ⁊ Autenticū. quib⁹ additur liber feudo
rum. ¶ Primus ergo liber iuris ciuilis eſt
digeſtū. ⁊ continet leges ⁊ ſtatuta romanoꝝ
⁊ continet in ſe quinquaginta libros partia-
les. qui in tribus voluminib⁹ comprehēdū-
tur. Primū volumen eſt digeſtuȝ vetus. qđ
habet. xxiiij. libros partiales. Secundū In-
forciatū. ⁊ habet. xiiij. libros partiales. Terti
um digeſtū nouū. qđ. xij. habet libros partia
les. quib⁹ cōnumeratis erunt quinquagin-
ta libri partiales. Et vocat digeſtū alio noīe
Pandecta. vel liber pandectaꝝ. a pan grece.
id eſt. totū latine. ⁊ decta doctrina quaſi ibi
ſit tota doctrina omniū iuriſconſultoꝝ. om-
nes diſputatiōes ⁊ deciſiones legitimas ī ſe
continēs. vt dicit in li. ij. C. de ve. iu. enu. §. cū
omnia. Et iſte liber digeſtū eſt collect⁹ ex ve
teri iure quod ab vrbe romana conditum et
a tempe Romuli vſqȝ ad tempus Juſtinia
ni imperatoris. fere ꝑ mille annos ⁊ tricētos
confuſe ſtatutū fuit. ⁊ extendebat in duo pe-
ne milia libroꝝ ⁊ decies centena milia verſu
um. id eſt. paragraphorū vel reſponſorum.
vt habetur in. §. cum omīa preallegato. Uo
catur autē hoc nomine digeſtū. quia omnia
decidenda ibi digerunt ⁊ ſoluunt. Scribit
etiā per duplex. ff. contra morē omniū libro-
rum legaliū cū nulla littera f. ponatur ī hoc
nomine digeſtū. Jdeo vt aiunt quidā. quia
per duos imperatores quorū quis Frideri-
cus nominabat poſtea maturius rumina-
tum eſt ⁊ digeſtū. a quorū imperatoꝝ quoli
bet noīe ſumpta eſt prima lrā f. ⁊c. Alij dicūt
eſſe arbitrariū nec omniū rationē eſſe reddē-
dam. vt in. l. non omniū. ff. de legi. ⁊ ſenatuſ-
conſul. ¶ Inforciatū autē dicit ab in. id eſt.
valde ⁊ forte. quia multū fortes leges ī eo ſūt
vel quia diſpoſitiones vltimaꝝ voluntatuȝ
in illo ſūt. Unde. Sum liber en fortis diſpo
nens ſpolia mortis. Et clauſis portis me di-
ſcat lector in ortis. vt habet ī principio infor
ciati in gloſa ꝑma. vbi etiā dicit de nomini-
bus diſputare relinquit pertinacib⁹ ſm Tu
lium. ⁊ nomina magiſtralia ſunt. ideo de eis
non eſt diſputandū. Sufficit ſaltem ꝙ attē-
datur quid in libris dicatur ſm Senecam.
Unde Qui vult ſeruare ſanctoꝝ ſingula fe
ſta. Non poterit clare cum codice ſcire dige-
ſta. ¶ Et nota ꝙ quando in digeſto veteri

Inforciato.vel digeſto nouo allegatur ali:
quis textus.tunc primū ponitur nomen li:
bri non partialis nec veteris.noui vel infor:
ciati.ſed digeſti in genere ꝑ duplex.ff. poſtea
titulus vel rubrica.deinde apponitur.lex illi:
us tituli cum ſua determinatione vel nume
ro ſequenti.et ſi lex eſt longa ponitur.§. pm⁹
vel ſecundus.vel reſponſum primum ſecun
dum ⁊c.Exemplū in Digeſto ſic allegatur
ff.de dam.infec.l.Si finita.§.ſi quis autem.
quod ita breuiatū intantū valet.id eſt.in li:
bro digeſtorum ſub titulo ᵭ damno infecto.
in lege que incipit.ſi finita.in paragrapho.ſi
quis autem illius legiſ.Aliud exemplum.ff.
ad le.ro.de iac.l.nauis.§.cum autem.id eſt.
digeſtis ad legem rodiā.de iactu.in lege na
uis.in paragrapho.cum autem.Aliud exē:
plum.ff.ſi quadru.pau.fe.di.l.j.§.cum arieteſ
id eſt.digeſtis in rubrica.ſi quadrupes pau:
periem feciſſe dicatur.lege prima .i paragra
pho cum arietes.Item.ff.de vi ⁊ vi.ar.l.j.§.
vim vi.id eſt.digeſtis.ſub titulo de vi et vi.
armata in lege prima ⁊c.et ſic de alijs.

¶ Secundus principalis liber iuris ciui:
lis dicatur Codex.qui continet ſtatuta.ſanc:
tiones ⁊ diuerſa precepta imperatorum.q̄z:
uis cōmuniter loquendo codex dicatur qui
libet liber in ſe habens diuerſos libros par:
tiales.Fuerunt ante tempus Iuſtiniani im
peratoris tres codices.ſcilicet codex Grego
rianus.Hermogenianus.⁊ Theodoſian⁹
Ergo diuus Iuſtinian⁹ volens circa hoc
adhibere remediū direxit animum ſuum ad
conſtitutiones imperiales Et de iſtis tribuſ
codicibus extrauagantibus fecit fieri vnū
codicem.quem ſuo felici nomīe intitulauit
codicem Iuſtiniani.vt patet in rubrica pro
hemij huius libri.Et ſcribitur per C magnū
que eſt prima littera huius nominis codex.
Diuiditur autē in duodecim libros partia:
les.quorū vltimi tres longe poſt primos no
uem compoſiti ſunt.Et vltimi tres raro le:
guntur a doctoribus

¶ Et vt ſciatur facilius de quo in quolibet
libro principaliter tractetur.Nota hos vſuſ
Prima ſatiat.ſecūda parat.ius tertia dicit.
Contrahit ⁊ quarta.nubere q̄nta docet
Teſtatur ſexta.libertas ſeptima dicit
Pignorat octaua.crimina nona luit.
Confiſcans decima.fundans vndena tuet.
Et decet officia pars duodena locat.

¶ In primis autem nouem libris codicis
allegatur ſuo modo ſicut in digeſtis.primo
ponendo nomen libri codicis.deinde titu:
lum.poſtea legem cum ſuo principio vł nu
mero.Exemplum accipe ſic allegans.C.de p̄
ſcrip.xxx.vel.xl.an.l.ſi quis.§.pe.id eſt.ī libro
codicis.ſub titulo de preſcriptionibus.xxx.ł
quadraginta annorū.in lege ſi quis.in para
grapho penultimo.Alia exempla.C.ᵭ ſacro
ſanc.ec.ſancimus in fine.C.de tranſac.l.vt re
ſponſum .C.de ve.iu.enu.l.ij.§.ſi quid in tan:
ta.⁊c.Que ſunt omnia extenſis rubricis de:
claranda.In vltimis tamen tribus libris h̄
refert.ꝙ in fine allegationis vt premiſſum eſt
additur numerus libri.vt allegando.C.de ar
morum vſu iuxta principem.l.j.li.x.C.ᵭ mu:
rilegulis ⁊ ginenarijs.l.⁊c.li.xj.C.de dignita.
l.fi.vt proponis lib.xij.Similiter de alijs.Et
eſt magis neceſſarium quoſdam titulos ple
nius ſcribere.quia ſunt in his libris tribus
valde rari ⁊ inuſitati tituli.quia non frequē:
tantur in ſcolis legendo.ſicut alij libri nouē
codicis.Et volunt aliqui dicere quando in
codice allegatur non ſit neceſſe addere.l.dicē
do ſic.C.de iuᵭ.l.properandum.ſed ſimplici:
ter debeat dici.de iudi.properandum.ſine h̄
addito.l.niſi eſſet lex.j.ij.iij.vel penultima .vł
antepenultima.Tunc enim oporteat addi
l.j.ij.vel penultima.⁊c.Sed ſiue hoc in toto
ſeruatur ſiue non.non eſt magna vis.Itē
interdum in codice allegatur autentica.que
eſt antiquo iuri ſuperaddita et incorporata
vt.C.de epiſ.et cle.auten.generaliter.id eſt.in
codice ſub titulo de epiſcopis ⁊ clericis.i au:
tentica ibi incorporata.que incipit generali
ter.

¶ Tertius principalis liber vocatur Au
tenticum in numero ſingulari.⁊ autentica
orum in plurali.Et ſunt autentica quedam
excerpta quaſi ſummula librorū ſupradictorū
Et diuiditur iſte liber in nouē collatiōes.q̄rū
q̄libet ſubdiuidit̄ in titulos.tituli autē ſub:
diuidunt̄ non in leges ſed in paragraphos.

Et quādo ex autētico allegat̄ aliq̄s textus p̄
mittitur p̄mo nomē libri cū p̄poſitōne in. de
inde ponit̄ titulꝰ. poſtea ſubiungit̄ paragra
phus cū ipſiꝰ inceptione. et in fine ponit̄ q̄ta
collationis. Quāuis enī collatio naturalit̄
precedit paragraphū qui in ea cōtinet̄. tamē
collatio cū ſua quota ꝯſueuit vltimo allega-
ri. licet etiā interdū omittat̄. Exemplū ſuma
tur ſic allegādo. in autē. de lenonibꝰ. §. ſanc.
col. iij. i. in libro ſeu volumīe autenticoꝝ. ſub
ti. de lenonibꝰ. in. §. q̄ incipit. ſanctimus. ſub
collatōe tertia. Aliud exemplū. in auten. đ tri
en. ⁊ ſemiſ. §. cōſideremꝰ. col. iij. id eſt. in autē-
tico de triente ⁊ ſemiſſe in pagrapho ꝯſidere
mus ꝛc. Item in aut. vt diui. iuſ. ſubſcrip. ha.
glo. queſ. §. j. col. viij. id eſt. ī hoc libro ſub titu-
lo vt diuīe iuſſiones ſubſcriptionez habeant
glorioſiſſimi q̄ſtoris ꝛc. ¶ Et nota differen-
tiam inter autenticū ⁊ autenticā. Nā autēti
cum eſt liber p̄ncipalis vel volumē de q̄ iam
mētio facta eſt. Sz autētica eſt lex vna vł pa
ragraphꝰ incorp̄atꝰ ī libro Co. Et allegat̄ h̄
modo ſicut etiā p̄dictū eſt in libro Co. in au
ten. multomagis. C. de ſacroſan. ec. ꝛc. ¶ Li-
ber feudoꝝ q̄ alio nomīe đr collatio decima.
diuidit̄ in duos libros p̄tiales quorū q̄libet
ſubdiuidit̄ ī titulos. ⁊ iſti ī capitula ⁊ pagra
phos. Vn̄ vt exēplariter dicat̄ in allegatōne
huiꝰ libri. p̄mo ponit̄ nomen libri. poſtea ti-
tulus. deinde caplm ⁊ pagraphus. vt ſic alle
gando in li. alias ⁊ cōmuniꝰ ī vſi. feu. de p̄hi.
feu. alie. p fri. ca. j. §. hedicali. Et h̄ breuiatuz
ſic ītelligit̄. i. in vſibus feudoꝝ. q̄ liber etiā col
latio dicima đr. ſub rubrica de p̄hibita feudi
alienatōe p Fridericū. in capitulo p̄mo. ⁊ pa
ragrapho allegato. Et eſt neceſſe apponere p
Fridericū ad differentiā alteriꝰ tituli ī eodē
libro. de p̄hi. feu. alie. p lotariū. Pōt etiā no-
men libri vltimo ſubiūgi. vt ī h̄ exēplo Qui.
mo. feu. amit. c. vnico. §. rurſus. in vſi. feu. i. in
rubrica. q̄bꝰ modis feudū amittat̄. capitulo
vnico. ī pagrapho rurſus. ī vſibꝰ feudorum
Etiā interdū allegat̄ collatōe decima ſic bre-
uiādo. col. x. q2 iſte liber poſt. ix. collatōes au
tenticoꝝ editꝰ eſt. Alia poſſunt accipi exem-
pla multa de feu. mar. duc. ⁊ co. id ē. đ feudo
marchie ducatꝰ ⁊ comitatꝰ. De inueſ. ī mā.
fac. i. de inueſtitura in mancū facta. De mi.
va. q̄. ꝯtu. eſt. i. de milite vaſallo q̄ ꝯtumax eſt
Qua. va. iu. de. domi. fi. id eſt. qualiter vaſal
lus iurare debeat domino fidelitatez. Et ita
de omnibꝰ alijs extendendo ⁊ abbreuiando
rubricas cū ſubiunctione tamen ca. et para-
graphi in quo cōtinetur autoritas vel textꝰ
allegatus. Tantū de libro feudoꝝ. ¶ Quar
tus liber principalis đr Inſtituta vel inſti-
tutiones in plurali numero. Et diuiditur in
quattuor libros partiales. qui ſunt introdu
ctorij in alios libros legales. imo deſeruiunt
etiā canonibus inquantū declarāt ſignifica
tiones terminoꝝ in iure vſitatorū. qui mltū
vtiles ſunt incipientibus tanq̄z oſtium ī do
mū in ius p̄hentes introitū. Quare conſul-
tum eſt omnibꝰ quaſi modo genitis pueris
et adultis lac iuris cōcupiſcentibꝰ. p inſtitu
tionū dogmata ſua p̄maria ſumere nutri
menta. vt doctrina p̄ambula informati iu-
ſtiniani mereantur ſanctioni ſecurius inhe-
rere. Que a chriſtianiſſimo Juſtiniano im
peratore regulariter deriuata omniū impe
ratorum autoritate iubet. vetat. vindicat. pu
nit atq3 permittit. Nullus ergo tam p̄ſum-
ptuoſus exiſtat. q ſine īſtitutionū doctrinis
ad iurīū ⁊ maxime ciuiliū ſublimitates con
ſcendere attemptet. quoniā ex alto irremedi-
abiliter corruunt qui volare ſatagunt anq̄z
pennas aſſumant. Fuit autē hic liber đ mā
dato Juſtiniani imp̄atoris qui etiam dige-
ſtum cōpoſuit editus poſt digeſtuz. et poſt
primā compoſitionē codicis. ante tamen ſe-
cundi codicis. quem nunc habemus compi
lationem per magnificū magiſtruz Tribu-
nianum queſtorem ſacri pallacij ſui cum
Theophilo et Dorotheo viris illuſtribus.
vt in principio inſtitutorū dicitur. Et huiuſ-
modi libri partiales ſubdiuidūtur vlterius
in titulos. et hi in paragraphos non in leges
nec in capitula. et paragraphi interdū quan
do longi ſunt in verſiculos. In allegationi
bus autē huius libri talis modus obſeruat̄.
q primo liber nominatur. poſtea rubrica. de
inde paragraphus cū verſiculo. Exempli ḡ
tia. inſti. de iuſ. et iu. §. j. i. in libro inſtitutōnū
ſb rubrica đ iuſticia et iure. i. §. p̄. illꝰ rubrice.

Aliud exemplū. Inſti. de iu. na. gen. ⁊ ci. §. ſꝫ
quotiēs. i. inſtitutis de iure naturali gentiū
⁊ ciuili. paragrapho allegato. Itē inſti. ꝺ̃ he
re. inſt. §. hereditas. i. de heredibꝰ inſtituēdis.
ꝑagrapho q̇ incipit. hereditas. Et ſic de alijſ
exemplis accipiendū eſt. Et hec ꝺ̃ nominibꝰ
diuiſionibꝰ ⁊ exemplis ipſoꝝ libroꝝ legaliū
ꝓ nūc ſufficiāt. ¶ Ut tñ pleniꝰ noſcant̃ hi li
bri. Nota ꝙ digeſtū vetꝰ ſic icipit. Iuri ope
ram daturū ꝑus noſſe oportet vñ nomen iu
ris deſcēdat. ⁊ ꝑmus titulus eſt. de iuſticia ⁊
iure. Inforciatū vero ſic incipit. Dotis cau
ſa ſemꝑ ⁊ vbiqꝫ eſt ꝑcipua. Et ꝑimꝰ titulus
eſt. Soluto matrimonio queadmodū dos
petat̃. Sꝫ digeſtū nouū incipit. Hoc edicto
ꝑmittit̃ vt ſiue iure ſiue iniuria fieret opus ꝑ
nunciationē inhiberet̃. Et eſt ꝑmus titulus
De noui opis nunciatione. Codex incipit.
Imperator cūctos populos. Et ꝑma rubri
ca eſt de ſum. tri. ⁊ fi. ca. Premittit̃ etiā prohe
miū. Hec q̄ neceſſario. Autenticum incipit.
Occupatis nobis circa totꝰ rei procuras.
Et eſt ꝑma rubrica. Si heres ſoluere legatū
noluerit. Decima collatio q̄ etiā liber ꝺ̃ vſi
bus feudoꝝ dicit̃ ſic incipit. Quia de feudo
tractaturi ſumꝰ. videamꝰ primo q̇ feudum
dare poſſunt. Et prima rubrica eſt de his q̇
feudū dare poſſunt. ⁊ qualiter acquirat̃ et re
tineatur. Inſtituta vō ſic incipiūt. Impera
toriam maieſtatē non ſolū armis decoratā
ſed etiā legibus oportet eſſe armatā. ¶ No
tandū etiā eſt. ꝙ quidā liber volumē appella
tus eſt. ꝯtinēs in ſe aliq̊s ꝑdictoꝝ librorū to
taliū ⁊ aliquos partialiū. videlicꝫ Inſti. Au
ten. Uſus feudoꝝ. ⁊ tres vltimos libros Co
dicis. ſcꝫ. x. xj. ⁊ xij. q̇ raro legi ꝯſueuerunt. ⁊ ti
tulos habēt pleroſqꝫ rariſſimos

¶ Premiſſis itaqꝫ no

minibus ⁊ diuiſionibꝰ libroꝝ vtriuſqꝫ iuris
cū modis allegandi in ipſis. Nunc pro bre
uiaturis gloſaꝝ legendis ſubiungā q̄ddam
alphabetū in quo cōmuniores ſaltē abbre
uiature textus ⁊ gloſe iuris continebunt̃. qđ
ſic incipit. a. vel b. ⁊c. Quecūqꝫ litterarum al
phabeti poſita ſola in textibꝰ iuris maxime
decre. ſignat nomen propriū viri vel mulie
ris. vt Arnoldus. Bernardus. ⁊ ſic de alijs.
vt de teſti. ex parte. A. id eſt. Ade. ⁊ ſic ꝺ̃ alijs

¶ Ab. i. abbas. ſ. lapꝰ

vel de caſtiliano
Ac. vel accur. id eſt. Accurſius gloſator ī le
gibus. Hic duos habuit filios. vnus voca
batur Franciſcꝰ accurſij valens doctor in le
gibus q̇ gloſis patris ſui multas fecit addi
tiones. Alius nomine Ceruotus. fecit etiā
additiones que dicuntur ceruotine. modicū
tamen valentes. quarū vna ponit̃. C. de eden.
in. l. j. ⁊ ſic filius poteſt in iure patrē reprehen
dere. vt. ff. de condi. ob. cau. in moribus ſecus
licet poſſit dari tutor patri furioſo.
Al. i. albertus doctor legum
Ala. i. alanus
Ap. ſe. le. i. apoſtolice ſedis legatus
Ap. re. i. appellatione remota
Ap. ob. re. id eſt. appellationis obſtaculo re
moto
An. de bu. anthonius de butrio
Ar. i. argumentū
Archi. archidyaconꝰ magiſter Io. an. qui
gloſauit etiā ſextum et ſcripſit roſariū ſuper
decreto
Ad n. p̄. i. ad noſtrā ꝑſentiam
Aut. vel auten. i. autenticū liber. vel autenti
ca lex incorporata
Az. i. azo q̇ fecit ſūmā vnā in legibus ex q̄ ſu
mūt examinādi ꝯnuatōes rubricaꝝ

¶ Bern. ber. i. bernar

dus gloſator decretaliū
Bar. brix. id eſt. Bartholomeus brixienſis.
qui fecit additiones glo. ſuper decreto. quaſ
ſi decretū habet ſic inci. glo. eius. Quoniam
nouis ſupuenientibus cauſis nouis ē reme
dijs ſuccurrendū
Bar. id eſt. Bartholus de ſaxoferrato leguꝫ
interpres
Bal. i. baldus ī vtroqꝫ iure ſcribēs
Ban. i. bandinus doctor
Baz. i. bazianus
Bo. me. i. bone memorie
Bul. i. bulgarꝰ doctor
But. i. butriꝰ. ſ. Anthoniꝰ de butrio